

УДК 021.6

ИНСАНДЫН КАЛЫПТАНУУСУНДА ЖАНА ИНТЕЛЛЕКТУАЛДУУ
ПОТЕНЦИАЛЫН ӨНҮКТҮРҮҮДӨ - КИТЕПКАНАЛАРДЫН РОЛУ
РОЛЬ БИБЛИОТЕК В ФОРМИРОВАНИИ ЛИЧНОСТИ И В ЕГО РАЗВИТИИ
ИНТЕЛЛЕКТУАЛЬНОГО ПОТЕНЦИАЛА
THE ROLE OF LIBRARIES IN THE FORMATION OF THE PERSONALITY AND IN ITS
DEVELOPMENT OF INTELLECTUAL POTENTIAL

Боркошова С.М. – окутуучу, ЖАМУ, Медициналык колледжи
Кожоева Ч.Т. – КМБ нын башкы китепканачы жана библиографы

Аннотация: Бул макалада инсандын калыптануусунда жана интеллектуалдуу потенциалын өнүктүрүүдө китепканалардын ролу чоң мааниге ээ экендиги жазылган.

Аннотация: В этой статье говорится о важной роли библиотек в формировании личности и интеллектуального развития.

Annototions: This article states the important role of libraries in the formation of personality and intellectual development.

Ачык сөздөр: китепкана, маданият, руханий, нравалык, таануу, илимий, билим, коом, педагогика.

Ключевые слова: библиотека, культура, духовный, этика, признать, научный, знание, компания педагогика.

Key words: library, culture, spiritual, ethics, admit, scientific, knowledge, company pedagogy.

Китепкана- журтчулуктун басма сөз чыгармаларынан пайдаланышын уюштуруучу маданий агартуу жана илимге көмөкчү мекеме. Китепканалар басмадан чыккан китеп, газета-журналдарды топтоо, сактоо, окурмандарга берүү, пропагандалоо боюнча иш алып барат, ошондой эле информациялык- библиографиялык иштер жүргүзүлөт.

Советтик китепканалар партия менен мамлекетке саясий-чарбалык, маданий жана илимий маселелерди чечүүгө, ал маселелерди ишке ашыруу ишине эмгекчилерди тартууга жардам берет. Билимдин булагы жана өзүнчө билим алуу негизи катары китеп окууга кыныктыруу, руханий тарбия берүү жана маданий деңгээлин жогорулатуу жагынан эмгекчилерге жетекчилик кылат. Милдетине, китеп фондусуна жана иштөө методуна жараша китепканалар массалык, илимий жана атайын деп бөлүнөт.

Массалык китепканалардын негизги милдеттери: адабияттарды тандоо жана окурмандардын кеңири чөйрөсүнө жеткирүү; эмгекчилердин маданий деңгээлин көтөрүүчү теорияларды өздөштүрүүгө жана кесиптик саясий, жалпы билим алышына жардам берүү, алардын китеп окушуна жол көрсөтүү. Мындай иштерди маданият министрствосунун тармагындагы айылдык жана шаардык китепканалар, ишканаларга, профсоюздук клубдарга жана маданият үйлөрүнө караштуу китепканалар жүргүзөт.

Илимий китепканалар илим, эл чарба жана маданият адистерин тейлейт, ошондой эле жогорку жана орто окуу жайлардын студенттер жана профессордук-окутуучулар курамынын муктаждыктарын канааттандырат. Илимий китепканаларга мамлекеттик академиялык, университеттик жана илимдин түрдүү тармагы боюнча китепканалар кирет.

Атайын китепканаларга техника, ишкана, илим изилдөө институттары менен жогорку окуу жайлардын китепканалары кирет. Топтолгон адабияттардын курамы жагынан универсал, көп тармактуу деп бөлүнөт.

Бардык эле китепканалардын негизги багыты-китеп фондусун комплекстөө жана уюштуруу, китеп окуучуларды тейлөө.

Китепканалар жазма мурастар сакталуучу жай катары байыркы заманда эле болгон. Кайра жаралуу доорунда (XV-XVI к.) Батыш Европада китепкана иши өзгөчө өнүккөн. Бирок ал кездеги китепканаларда негизинен сейрек китептер гана сакталган. XVII-XVIII кылымдарда ар кайсы өлкөлөрдө улуттук китепканалар түзүлгөн. XIX-XX кылымдарда калк китепканалары ачылган.

Россияда биринчи китепкананы 1037-жылы Киевде София соборунда Ярослав Мудрый уюштурган. XIX кылымдардын экинчи жарымында XX кылымдын башында Россияда китепканалардын иши ыкчам өнүккөн. 70-жылдарда жумушчулардын жабык китепканалары уюшула баштаган. 1914-жылы Россияда 76 миң китепкана болгон[2].

Китепкананы өнүктүрүү жөнүндө кабыл алынган токтомдордун негизинде 20-30-жылдарда союздук республикалардын баарында улуттук китепканалар ачылган.

XX кылымдын 60-жылдары Болгарияда 9 миңдей, Венгрияда 20 миң, ГДР де 17 миң, Польшада 48,5 миң китепкана болгон.[4]

Улуу Октябрь социалисттик революциясына чейин Кыргызстанда 3 гана китепкана болсо, азыр Кыргызстанда Н. Г. Чернышевский атындагы Республикалык мамлекеттик китепкана башында турган (профсоюз, илимий жогорку, окуу жай, мектеп, колхоздук ж.б. китепканалардан тышкары) 1196 массалык китепканалар иштейт.

Китепкана таануу-коом (журтчулук) тарабынан китептерди пайдалануунун максатын, принциптерин, мазмунун, системасын жана формаларын изилдөөчү илим тармагы. Анын негизги бөлүмдөрү: жалпы китепкананын тарыхы (китептерди коомдук пайдалуу ишин уюштуруу маселелерин карайт); китепкана фондулары; китепкана каталогу; окурмандар менен иштөө, китепкана ишин уюштуруу, китепкана ишинин тарыхы.

Китеп таануу- китеп жана китеп иши жөнүндөгү комплекстүү илим. Жазма жана басма сөз чыгармаларынын жаралыш, таралыш жана пайдалануу процесстерин изилдейт.

Китеп таануу илими китеп тарыхын, басма ишинин теориясын жана уюштурулушун, китеп соодасын жана китепкана иштерин камтыйт.

Китеп таануу китеп ишин өнүктүрүүгө илимий багыт берет, аны башка илимдер (адабият таануу, социология, психология, илим таануу, педагогика, информатика, статистика) тапкан жаңы метод менен байытат.

Китептин тарбиялык, окуу, илимий-техникалык, маданий процесстеги жана элдердин ортосундагы байланыш куралы сыяктуу ролун ар бир тарыхый мезгилге шайкеш ачып көрсөтүп отурат.

Китеп фонду- китепканадагы белгилүү сандагы топтолгон адабияттар, китепканадагы китептердин саны жана сапаты, анын уюштурулушу, сакталышы, илимдин түрдүү тармактарына бөлүнүшү, ошондой эле окурмандарга берилиши, адабияттардын колдон-колго өтүшү сыяктуу иштерди туюндуруучу термин.[4]

Облустук китепкана (Жалал-Абад шаары, В.И. Ленин атындагы аянт-20) 1926-жылы уюшулган. 1939-1959ж.ж. облустук китепкана, 1959-1991-ж.ж. облуст жоюлганына байланыштуу шаардык китепкана, 1991-жылдан шаардык китепкананын базасында кайрадан облустук китепкана катары түзүлгөн. 30-жылдары китепкананын фондусунда 8 миң китеп болуп, 700 окурманды тейлеген. Учурда анын жалпы китеп фонду-131892

нуска, окурмандарынын жалпы саны 12810. Китепкананын балдар бөлүмү жана 4 филиалы бар. Облустагы бардык китепканалардын усулдук иштер боюнча борборуна 191 китепкана баш иет. Облуст боюнча 326 кызматкер эмгектенет.[3]

Жалал-Абад республикасындагы өндүрүш тармактарынын көптүгү, токой-бак жана айыл чарбасынын өнүккөндүгү, өнүгүү потенциалынын жогорулугу менен айырмаланган эң чоңоблустардын бири.

Жалал-Абад мамлекеттик университетинин түзүлүшү өзгөчө тарыхый мааниге ээ, анткени анын курамына 1926-жылы түзүлгөн СССРге белгилүү Кыргыз Республикасындагы эң алгачкы орто окуу жай А.С.Пушкин атындагы педогогикалык окуу жайы 1947-жылы түзүлгөн, жалпы союздук масштабта белгилүү болгон Жалал-Абад зооветеринардык техникуму, Фрунзе политехникалык институнун 1963-жылдан бери иштеп келе жаткан Кара-Көл жана 1981-жылы түзүлгөн Таш-Көмүр шаарындагы кечки факультеттери, 1984-жылы түзүлгөн, Кочкор-Ата электрондук жана 1965-жылы түзүлгөн Майлуу-Суу шаарындагы электромеханикалык техникумдары негизги база болгон.

Ошондуктан университет облустагы өзүнүн тарыхы бар улуттук уникалдуу материалдык руханий баалуулуктарга ээ, педогогикалык, маданий салттары бар эң алгачкы окуу жайы болуп калган. Окуу жайдын ачылышы аймактагы көп улуттуу элдердин уул-кыздарынын, жалпы эле илим-билимге ынтызаар жаштардын жогорку билимге жетишүүсүнө жакшы мүмкүнчүлүк түзүп берди.

Кыска убакыттын ичинде университеттин мезгил талабына ылайык адистерди даярдоо мүмкүнчүлүгү артып, профессордук-окутуучулук курамынын илимий потенциалы, окутуунун техникалык каражаттар жана жабдуулар, заманбап китеп менен камсыз болушу кескин жогорулап, Республикабызда алдыңкы жогорку окуу жайлардын катарына кошулду.

Университеттин илимий потенциалын жогорулатуу, окуу процессин жөнгө салуу, маалыматтарынын жаңы технологияларын таанытууда китепкананын ролу да абдан чоң.

Университеттин негизги максаты-илимий практикалык маданий жана нравалык деңгээли бийик жогору квалификациялуу кесип ээлерин даярдоо.

Келечек жаштарына татыктуу, сапаттуу билим берүүдө электрондук китепкананын да мааниси, ролу чоң.

ЖАМУнун китепканасы университеттин бардык колдонуучуларында азыркы замандын эң маанилүү маалыматтарынын электрондук жана традициялык түрлөрүнөн колдонууга мүмкүнчүлүк берүү менен бирге, китепканалык-маалымат тейлөөсүн жүзөгө ашырып, окутуунун сапатын жогорулатуу жана китеп менен камсыз кылууда окуу жайдагы окутуу жана тарбиялоо процессинин негизги базасына айланды.

Учурда ЖАМУнун китепканасынын жалпы фонду 723051 нусканы түзөт, негизги бөлүгү окуу адабияттары жана 16909 электрондук ресурстар менен толукталган.

ЖАМУнун китепкана-маалымат борборунун мүдүрү Култаева Роза Тажимырзаевна университеттин китепканасына 1998-жылы мүдүр болуп келген.

Култаева Роза Тажимырзаеванын айтканына караганда китепканага жылына 4921 даана китеп, ар түрдүү басылмалар, 104 төн ашуун электрондук ресурстар сатылып алынат.

Анын ичинен 2347 нуска журнал, китеп жана башка электрондук маалымат басылмалары жана башка маалыматтык ресурстар белекке алынат дейт.

ЖАМУнун китепканасында жыл сайын Кыргызстандын, Россиянын мезгилдүү басылмаларынын 77 аталыштагы журналдарына жана 31 аталыштагы газеталарына, электрондук база топтомдоруна жазылуу жүргүзүлөт.

Култаева Роза Тажимырзаевнанын жигердүү эмгегинин аркасында китепкана 2006-жылдын 1-сентябрынан 2010-жылдын 31-мартына чейин Евросоюздун ГАСНС программасынын бюджетинен каржыланган “KRLIBNET” евродолбоорунун алкагында, биргелешкен ТЕМПУС UM-JEP-26219 Кыргызстандын университеттик китепканаларынын арасындагы китепканалык маалымат ресурстары менен алмашуу аттуу 3 жылдык инновациялык евродолбоорго катышуу менен иш алып барды.

ЖАМУнун КМБнын түзүлүш структурасында жаңыланган 5 функционалдык бөлүм иштейт:

- Электрондук каталог жана маалымат ресурстарын өнүктүрүү бөлүмү (ЭКРНР)
- Библиография жана электрондук документациялар бөлүмү (БЭД)
- Илимий техникалык маалыматтарды окутуу жана жайылтуу борбору (ЦОРНТИ)

Электрондук документтерди жөнөтүү, кабыл алуу жана маалыматтарды башкаруу системасы (ЭДД ЦСУ)-КАА-китепканалар аралык абонементи.[1]

Учурда университеттин китепканасынын тейлөө бөлүмүндө 5 окуу абонементи, 500 орунга ылайыкташтырылган 6 окуу залы, Интранет, Интернетке туташтырылган, 22 компьютер менен жабдылган 2 электрондук окуу залы, 1 китепкана пункту окурмандардын суроо-талаптарын камсыз кылуу кызматында.

CD-ROM, ЖАМУнун профессордук - окутуучулар курамынын илимий эмгектеринин, окуу китептеринин толук текстүү электрондук версияларынын, Интернеттин электрондук бекер ресурстарынын адистиктер боюнча шилтемелеринин, электрондук окуу китептердин, Интернеттин тармагы боюнча ОсОО «Electronic Information Technologies» lib. eit. kg сайтынан сунуш кылынган электрондук окуу китептеринин тандалма тобунун жана «ТОКТМ-Универсал-Лайт» - КРнын нормативдик укуктук документтеринин, «УДК», «КРнын закондору» База Топтомдорунан түзүлгөн электрондук жана маалымат ресурстары менен толукталып турууда.

КМБнын ЖАМУнун борбордон чет жактагы факультеттеринде 4 филиалы бар. Жыл сайын КМБда 27145 тен ашык нуска китеп, китепканалык маалымат басылмалары жана электрондук ресурстар берилет. КМБнын электрондук залдарынын кызматынын 1731 окурман пайдалана алышат.

“KYRLIBNET” евродолбоорунун алкагында 2007-жылы китепкананын өздүк WEB-сайты түзүлгөн. (www.Jasulib.org.kg)

К.Тыныстанов атындагы мамлекеттик университеттин, И. Раззаков атындагы техникалык университеттин, ЖАМУнун китепканачылары Франциянын Марсель шаарындагы Марсель университетиндеги китепканачылардын билимин өркүндөтүү борборунда стажировкада.

2006-жылы КМБ “Сорос-Кыргызстан” фондунун грантынын эсебинен АБС “ИРБИС” системалык 2 программасына ээ болгон. 2011-жылы КМБ KYRLIBNET-UM-JEP-26219-2005 ТЕМПУС-ТАСИС эл аралык биргелешкен евродолбоордун алкагында АБС “ИРБИС-64” системасынын 5 программасына гранттык негизде ээ болду.[1]

КМБ-Кыргыз Республикасынын китепкана-маалымат Консорциумунун Ассоциациясынын мүчөсү жана 2005-2011-жылдары эл аралык электрондук китепканаларды жана жаңы маалымат технологияларын колдонуучулар жана иштетүүчүлөр Ассоциациясынын (ЭБНИТ) мүчөсүнүн сертификатын алды.

ЖАМУнун китепканасынын кызматкерлери- 1999-жылдан бери конкурстук негизде китепкана иши боюнча “Ысык-Көл” эл аралык конференциялардын, форумдардын, семинарлардын, долбоорлордун активдүү катышуучулары.

Азыркы мезгилде КМБда 19 кызматкер эмгектенип, алардын ичинде 14 жогорку, 5 китепканачы адистиги боюнча атайын орто билимдүү кызматкерлер бар.

КМБнын мүдүрү, “КРнын маданиятынын мыкты кызматкери” төш белгиси, КРнын билим берүү жана илим министрлигинин “Ардак грамотасынын” ээси Култаева Роза Тажимырзаевна баш болгон китепкана кызматкерлери ар күн сайын китеп жана электрондук ресурстар менен профессордук окутуучулар жамаатын жана студенттерди тейлөө менен бирге, өздөрүнүн профессионалдык интеллектуалдык деңгээлин жана руханий маданиятын өнүктүрүп, ЖАМУда жана Кыргызстандын ичинде эле эмес, Европа чет өлкөлөрү менен да тыгыз байланышта иштеп жатышат.

Китепкана кызматкерлеринин арасынан көп жылдан бери талыкпастан эмгектенип, ЖАМУнун жамаатынын жана студенттеринин арасында алкышка ээ болгон кызматкерлер: Култаева Роза Тажимырзаевна, Ташматова Жыпар, Осмонова Упөл,

Жороева Бактыкан, Абдыкадырова Токтокан, Козубаева Эркаим, Калназарова Улара, Макамбаева Чынара ж.б.

ЖАМУнун жалпы китепкана жамаатынын ишине мындан ары чыгармачылык ийгилик, руханий баалуулуктарды сактап, эли-жери, мекен үчүн чыныгы таза эмгек кылуу менен бирге ар дайым изденүүнүн үстүндө жаңы ийгиликтерге жетишүүсүн каалайбыз.

Жыйынтыктап айтканда:

1. Бүгүнкү цивилизациянын доорунда маалыматтык китепкананын ролу абдан жогорку деңгээлге көтөрүлүп, массалык маалымат каражаты билим алуунун активдүү шарты болуп саналат.
2. Мамлекетибиз жогорку билим берүүнүн Европалык стандартына өтүү мезгилинде өлкөнүн жана калктын, ЖАМУнун профессордук-окутуучулар жамаатынын жана студенттердин интеллектуалдык потенциалын калыптандыруунун булагы болгон китепкана-маалымат Борбору өлкөбүздөгү дүйнөлүк бардык системага өзүнүн татыктуу салымын кошо бермекчи.

Колдонулган адабияттардын тизмеси:

1. ЖАМУ га 20 жыл/ Тарыхый-публицистикалык басылма.-Бишкек.: Айат.-2013- 168б.
2. Трунов В. Ф. Жалал-Абад . Хроника событий 1877-1999гг. даты, цифры, факты. Жалал-Абад.1999г.- с193
3. Жалал-Абад облусу: Энциклопедия / Башкы ред. Ү. Асанов ж. б.-Бишкек.: Мамл. тил жана энциклопедия борбору, 2003.- 528б.
4. Кыргыз Совет энциклопедиясы / Башкы редактор Б.О. Орузбаева.-Фрунзе.: ИРНК-ЛАКТАР, 3т1978.-640б.